

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

133
1994

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΕΜΠΤΗ

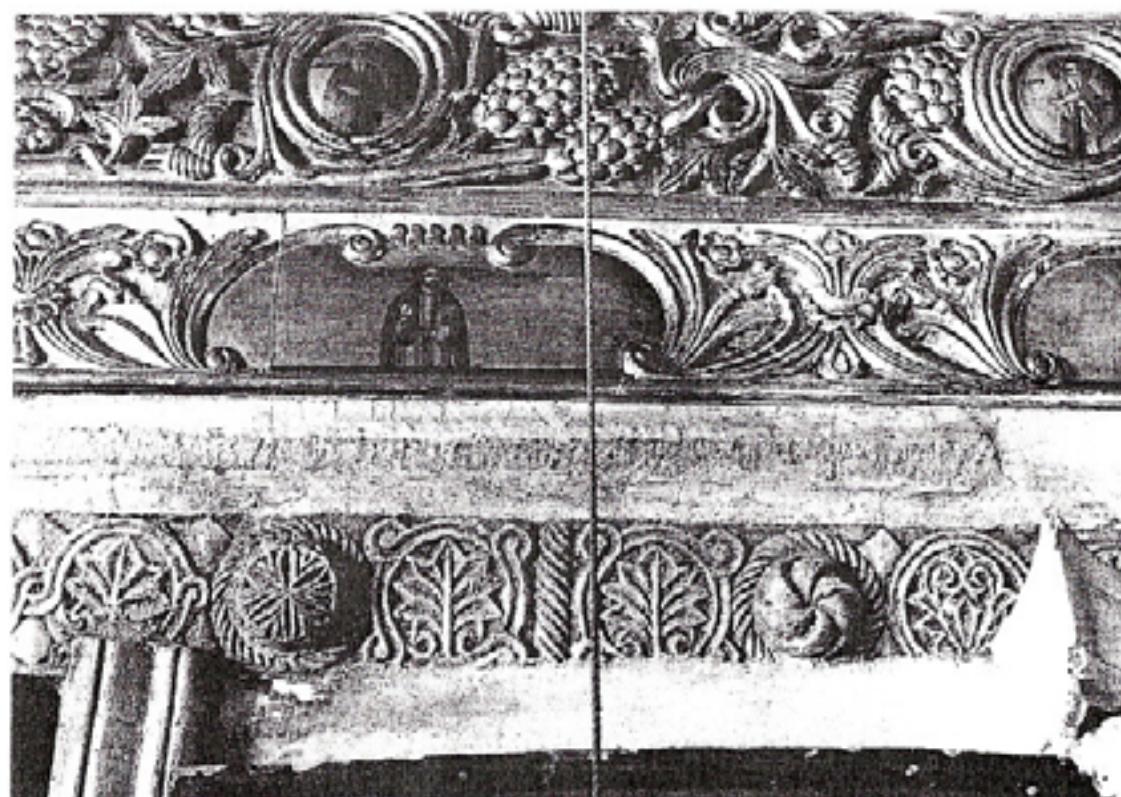
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1996

4. Παρατηρήσεις στὸ μαρμάρινο βυζαντινὸ τέμπλο τῆς βασιλικῆς τῆς Ἀπιδιᾶς

Τὸ τέμπλο τῆς βασιλικῆς (εἰκ. 15) ἔχει δημοσιευθεῖ μὲ φωταῖα σχέδια ἀπὸ τὸν Ἀν. Ὁρλάνδο στὸ ABME A (1935) 125-133. Ὁ Ὁρλάνδος μάλιστα ὑποθέτει πώς πρόκειται γιὰ δωρεὰ τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου (1282-1328). Τὸ τέμπλο ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς χρονολογεῖ στὰ τέλη τοῦ 13ου ἡ τις ἀρχὲς τοῦ 14ου αἰ. Πὰ τὸ γλυπτὸ κάνει

Εἰκ. 15. Ἡ βασιλικὴ τῆς Ἀπιδιᾶς.

Εἰκ. 16. Μαρμάρινο ἀνάγλυπτο γεῖσο (12ου αἰ.) τῆς Πρόθεσης στὴ βασιλικὴ τῆς Ἀπιδιᾶς καὶ μεταγενέστερα ἔχοντα γεῖσα (δεξιὸ τμῆμα).

λόγο καὶ ὁ A. Grabar⁴⁰ ἀποδίδοντάς το στὸ τέλος τοῦ 13ου αἰ. Ὁ ἕδιος παρατηρεῖ πώς «ἐνῷ τὰ κιονόκρανα ἐμπνέονται ἀπὸ κιονόκρανα τοῦ εἴδους τοῦ Ὄσιου Λουκᾶ Φωκίδος, τὰ ἄλλα γλυπτὰ κοσμήματα παρουσιάζουν ἀναλογίες μὲ γλυπτὰ τῶν μέσων τοῦ 12ου αἰ. μέχρι περίπου τοῦ 1200 (Nerezi, "Οσιος Μελέτιος")».

Ἐχω τὴ γνώμη πώς τὰ γλυπτὰ τῆς Ἀπιδιᾶς δὲν εἶναι ὅλα τῆς ἕδιας ποιότητος, ὅτι μποροῦν νὰ διακριθοῦν σὲ δμάδες, ὁφειλόμενα σὲ διάφορα χέρια, καὶ ὅτι μερικὰ μάλιστα μᾶλλον ἀνήκουν σὲ παλιότερη ἐποχή.

Ἄς σημειωθεῖ πώς ἐπάνω στὰ μαρμάρινα γεῖσα καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὰ μεταξὺ τῶν κιονίσκων ἔχουν τοποθετηθεῖ φροντισμένα ἔχοντα γεῖσα ρυθμοῦ μπαρόκ (εἰκ. 16, 17).

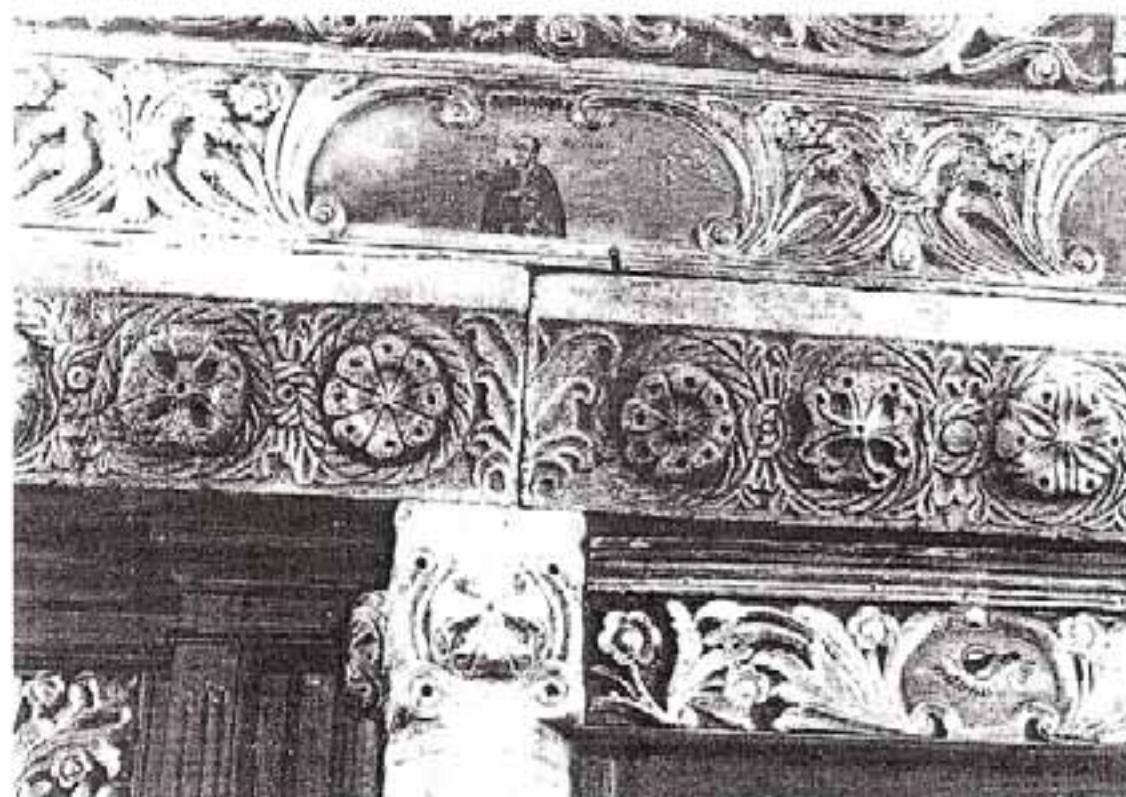
Ἐργο τοῦ πρωτομάστορα μαρμαρᾶ πρέπει νὰ εἶναι τὰ ὡραῖα, ἐπιψήκη, μαρμάρινα θωράκια τοῦ μεσαίου κλίτους (εἰκ. 18) καὶ ὁ κοσμήτης τοῦ ἕδιου κλίτους (εἰκ. 17, 21, 22). Κατὰ τὴ σφριγηλὴ ἄκανθα (βλ. καὶ τὴν κατακόρυφη ἄκανθα τοῦ κοσμήτη, εἰκ. 17, 21) προσεγγίζουν γλυπτὰ τοῦ Μυστρᾶ⁴¹. Ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πρωτομάστορα πρέπει ἐπίσης νὰ βγῆκαν οἱ στέψεις τῶν θωρακίων (εἰκ. 19-20) μὲ τὸν ἐπιπεδόγλυφο ἑλικοειδὴ βλαστὸ καὶ οἱ κιονίσκοι μὲ τοὺς πεσσίσκους καὶ τοὺς σταθμοὺς τῆς πύλης (εἰκ. 20). Ἐπιπεδόγλυφος ἑλικοειδῆς βλαστός, σὰν ἔκεινον τῆς στέψης, ἀπαντᾶ σὲ πλαίσιο θραύσματος θωρακίου τοῦ Μουσείου Μυστρᾶ, ποὺ ἔχει στὸ μέσο διάτορη πλέγμα ἀπὸ τοισχιδὴ ταινία⁴².

Πλέγμα ἀπὸ ἐπιπεδόγλυφους σηρικοὺς τροχοὺς καὶ ρόμβους σὰν ἔκεινο τοῦ πεσσίσκου

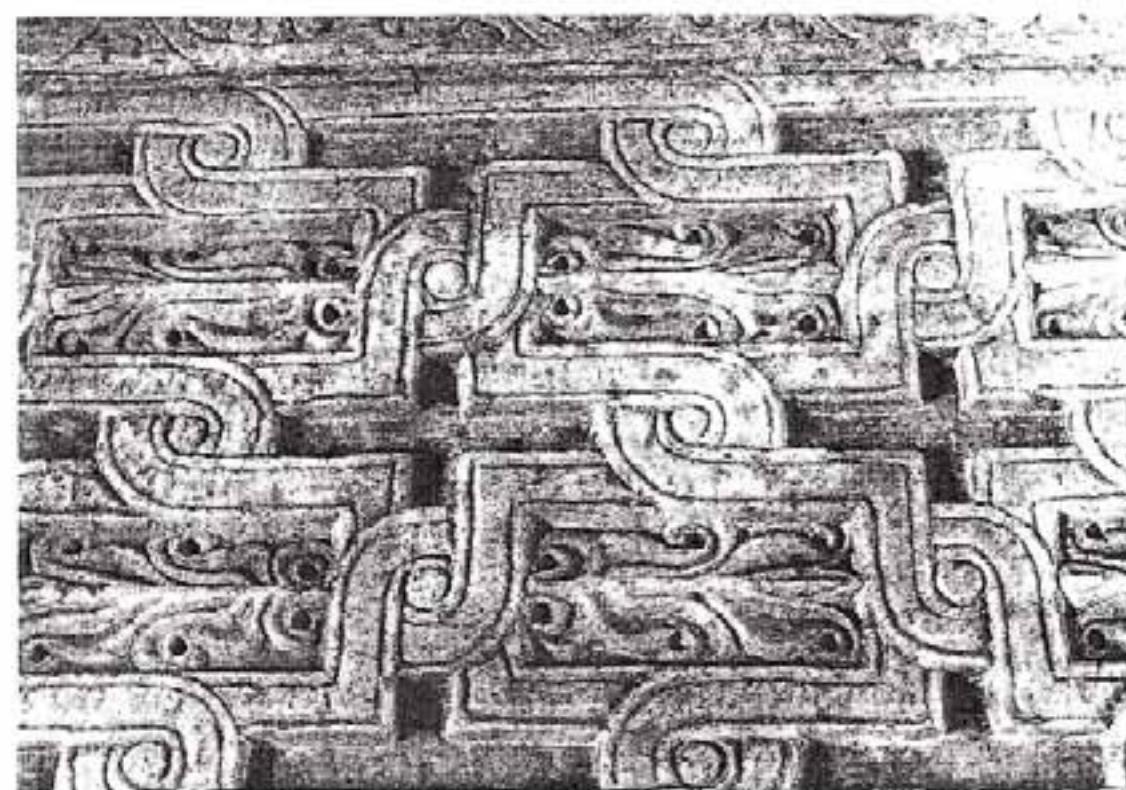
40. A. Grabar, *Sculptures byzantines du moyen âge*, II (*XIIe-XIVe siècle*) (Paris 1976) 143.

41. Millet ὄ.π. πίν. 59.9.10.

42. Αὐτόθι πίν. 51.3.

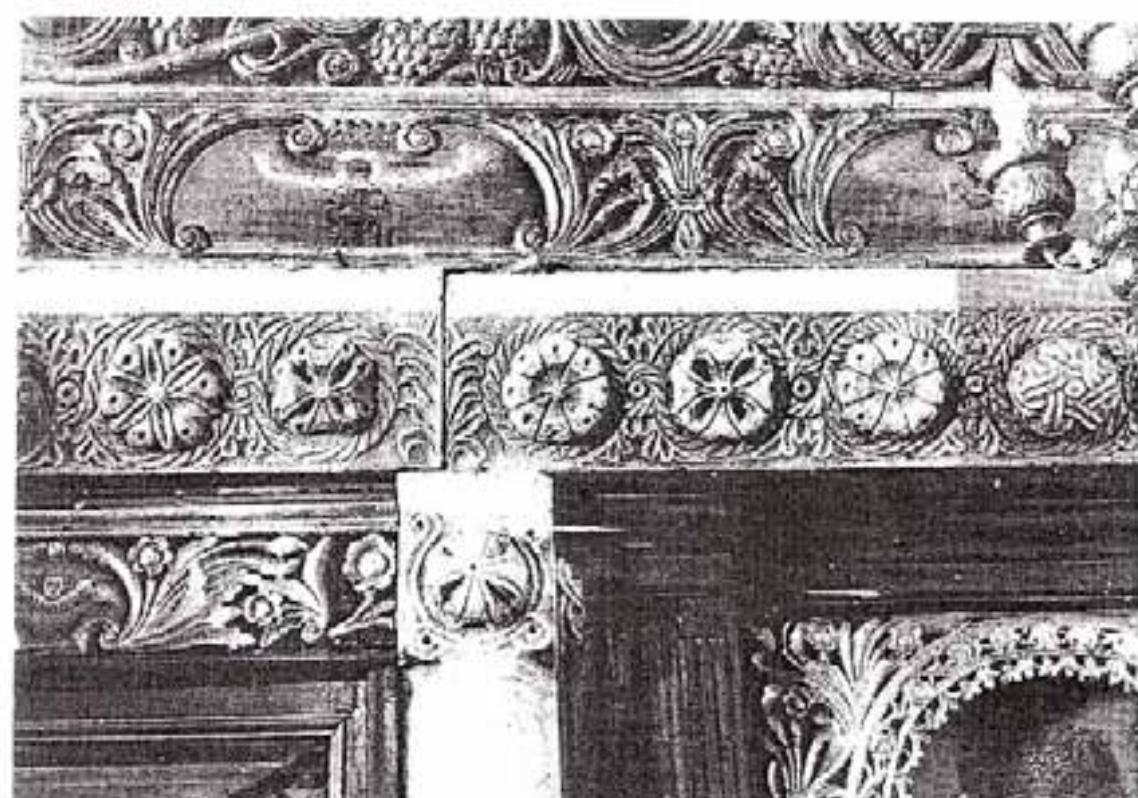
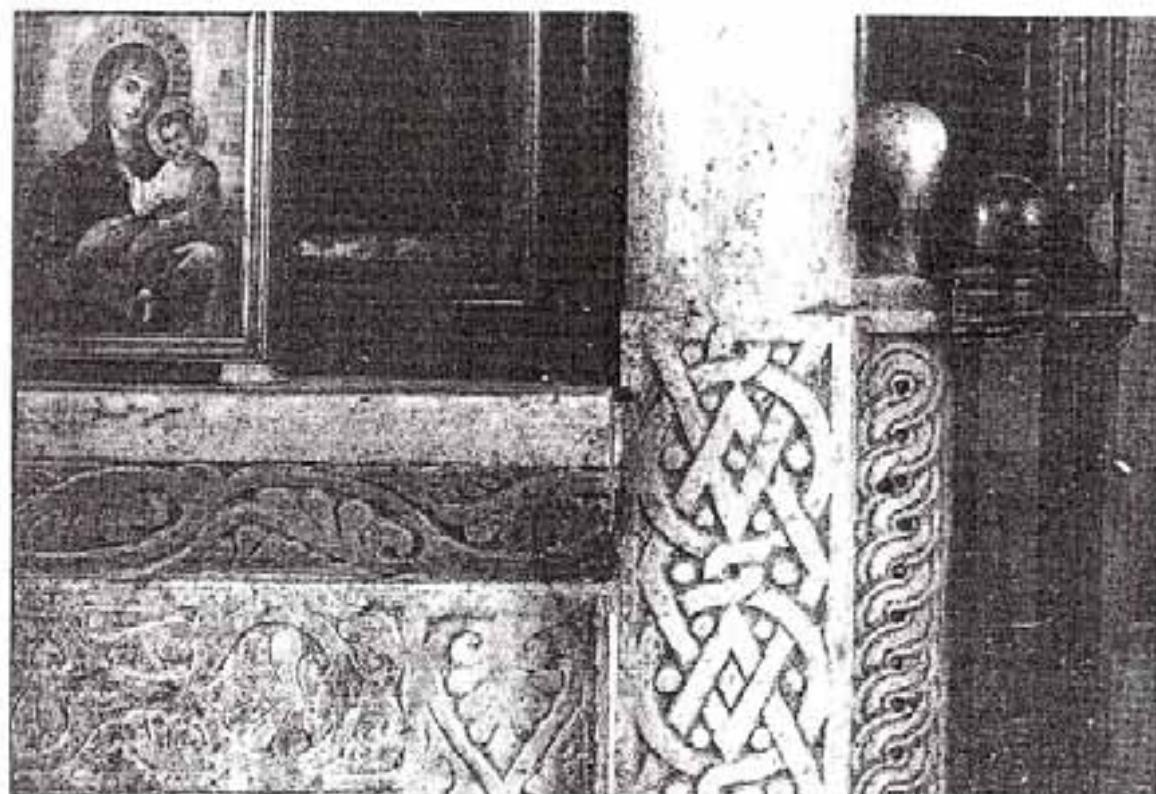
Εἰκ. 17. Μαρμάρινο ἀνάγλυπτο γεῖσο (γύρω στὸ 1200) καὶ μεταγενέστερα ξυλόγλυπτα.

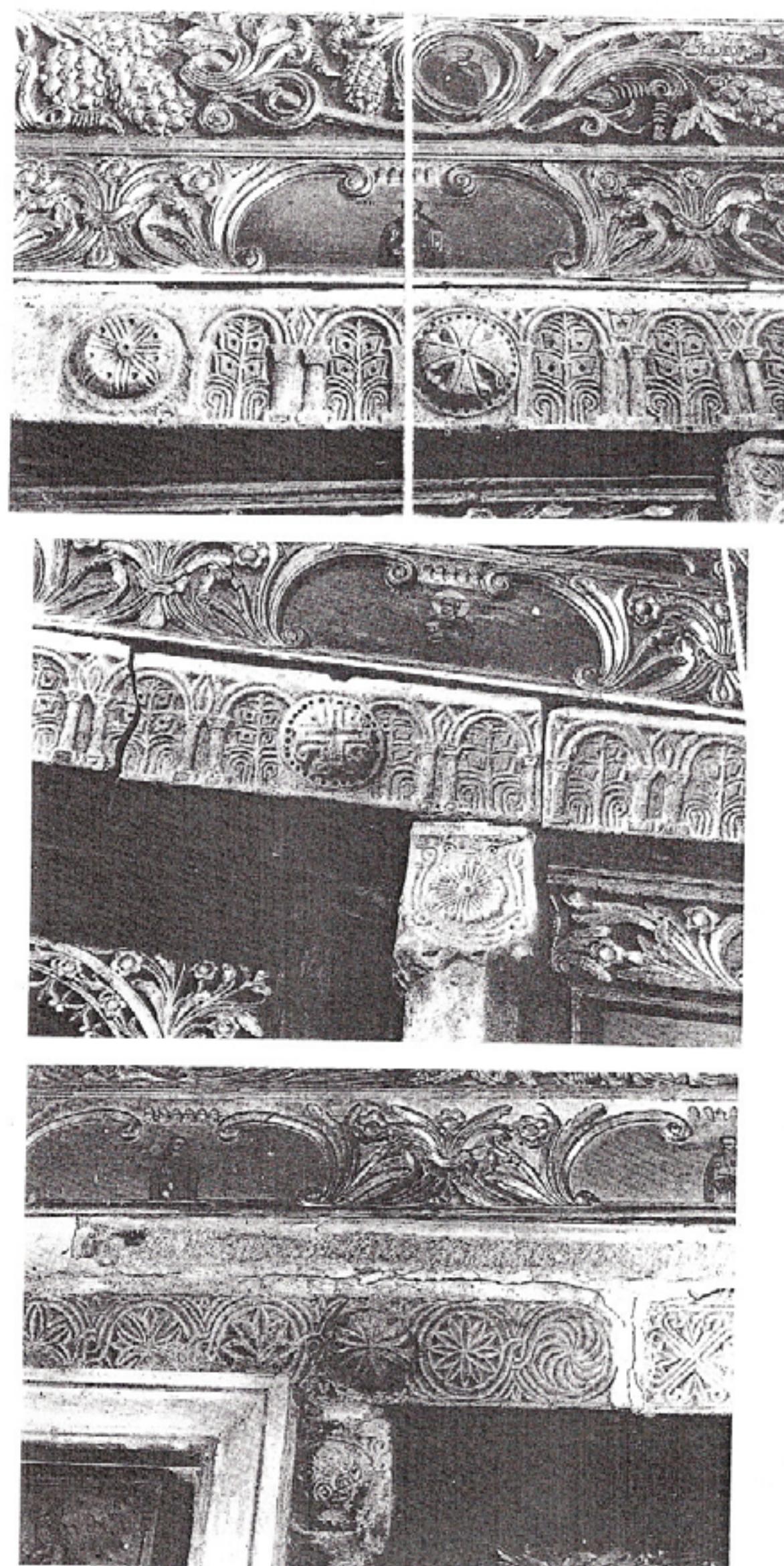
Εἰκ. 18. Θωράκιο μαρμάρινο (γύρω στὸ 1200) τοῦ μεσαίου κλίτους.

τῆς Ἀπιδιᾶς (εἰκ. 20) διακοσμεῖ πεσσόσκο τοῦ Μουσείου Μυστρᾶ⁴³, στὸν ὥποτο ὅμως τὰ παρέμβλητα δισκάρια εἶναι ὀλιγότερα. Τὸ ἀτέρμον ὄκτωσχημο τοῦ σταθμοῦ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς διαχρονικὸ κόσμημα.

43. Αὐτόθι πίν. 52.10

Εἰκ. 19. Έπίστεψη και πλαίσιο τοῦ θωρακίου (γύρω στὸ 1200). Εἰκ. 20. Έπίστεψη, πλαίσιο θωρακίου και πεσσόσινος πύλης τοῦ ἱεροῦ μὲ σύμφυτη παραστάδα (τῆς ἴδιας ἐποχῆς). Εἰκ. 21. Μαρμάρινο ἀνάγλυπτο γεῖσο τοῦ ἱεροῦ (ἴδιας ἐποχῆς) και μεταγενέστερα ξυλόγλυπτα.

Eἰκ. 23-24. Κοσμήτης τοῦ Διακονικοῦ (γύρω στὸ 1200). Eἰκ. 25. Κοσμήτης τῆς Πρόθεσης, τὸ ἀριστερὸ τμῆμα τοῦ Ποιου αἱ καὶ τὸ δεξιὸ μικρὸ τμῆμα τοῦ 12ον αἱ.

ἀκανθόμορφα ἀνθέμια. Καὶ ἐδῶ οἱ γλυφές εἶναι πρισματικές. Τὸ γεῖσον ἔχει καὶ δύο κομβία μέσα σὲ κύκλο μορφῆς σχοινίου. Τὸ ἀριστερὸν κομβίο μὲ ἑξάκτινο ἀστέροι ἔχει λιγότερο, τὸ ἄλλο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔκτυπο, ρωμαλέο πυροστρόβιλο. Στὰ μεταξὺ τῶν κύκλων κενά τριγωνικὰ ἑξάρρημα. Νὰ ἀποδώσει κανεὶς τὸ δεξιὸν αὐτὸν γεῖσον στὸν 12ο αἰώνα;